

ks. Stanisław Łabendowicz

Udoskonalenie katechezy przez wprowadzenie w rok liturgiczny

Kościół, kontynuując zbawcze dzieło Chrystusa przez liturgię, koncentruje uwagę wiernych na osobie Jezusa Chrystusa i na tajemnicy Jego życia, męki, śmierci i zmartwychwstania oraz chce doprowadzić do pełnego i owocnego udziału w zbawczych misteriach. W katechezie prowadzi się nie tylko do ukazania historiozbawczego planu Boga, który w Chrystusie, Słowie Wcielonym zapoczątkował wspólnotę eklesjalną, ale pozwala także w tej rzeczywistości zbawczej w pełni uczestniczyć, bowiem „liturgia, przez którą – szczególnie w boskiej Ofierze Eucharystycznej – „dokonuje się dzieło naszego Odkupienia”, w największym stopniu przyczynia się do tego, aby wierni życiem swoim wyrażali oraz ujawniali innym Misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę prawdziwego Kościoła” (KL 2). Katecheza, wewnętrznie powiązana z liturgią, posiadając historiozbawczy charakter jest realizowana w jedności z rokiem liturgicznym.

1. Pojęcie roku liturgicznego

Rok liturgiczny jest celebrazją misterium Chrystusa w czasie, czyli jest pamiątką naszego Pana i nie chodzi tu tylko o wspomnianie, ale o celebrowanie, czyli urzeczywistnianie w znakach liturgii Misterium Paschalnego Jezusa Chrystusa. To On sam do nas przemawia, kieruje słowo pouczenia i zaprasza na spotkanie przy stole eucharystycznym, by każdemu z nas objawić

największe przykazanie miłości Boga, który tak umiłował świat i człowieka, że postanowił siebie samego wydać w ofierze za zbawienie świata. Rok liturgiczny jest miejscem uobecniania zbawczych wydarzeń, byśmy mogli w nich aktywnie i owocnie uczestniczyć. Istota roku kościelnego tkwi w aktualizowaniu działania Chrystusa. Rok liturgiczny, mając swe podstawy w historii zbawienia, jest rzeczywistością żywą, którą tworzy osoba Chrystusa i Jego misterium aktualizujące się w czasie. W Konstytucji o świętej liturgii czytamy, że Kościół celebrować w określonych dniach w ciągu roku anamnezę dzieła zbawczego Chrystusa. W ten sposób odsłania całe misterium Chrystusa „począwszy od Wcielenia i Narodzenia aż do Wniebowstąpienia, do dnia Zesłania Ducha Świętego oraz oczekiwania błogosławionej nadziei i przyjścia Pańskiego” (KL 102). Konstytucja wskazuje na funkcje roku liturgicznego, który „otwiera bogactwa zbawczych czynów i zasług swojego Pana, tak że one uobecniają się niejako w każdym czasie, aby wierni zetknęli się z nimi i dostąpili łaski zbawienia” (KL 102). Szczegółne miejsce w celebrowaniu rocznego cyklu misterium Chrystusa posiada Maryja, Matka Boża, której „Kościół święty ze szczególną miłością oddaje cześć” (KL 103). Także w dniu narodzin dla nieba męczenników innych świętych „Kościół głosi misterium paschalne w świętych, którzy współcierpieli i zostali współumielbieni z Chrystusem” (KL 104).

We włoskim dokumencie *Odnova katechezy*¹, rok liturgiczny jest definiowany jako „celebracja ciągła i progresywna całego planu zbawienia w sposób będący jednocześnie przywołaniem cudownych dzieł Bożych, kultem synowskim Ojca za pośrednictwem Syna w Duchu Świętym, nauczaniem i uświęcaniem Kościoła” (RdC 116). Tematy dla katechezy czerpie się z „okresów «mocnych» (tempi forti) Adwentu, Okresu Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego”, które są „zorientowane na celebrację objawienia Pana i Jego misterium paschalnego” (RdC 116). Rok liturgiczny osadzony w historii zbawienia, „celebruje misterium Boga w Chrystusie, a zatem jest zakorzeniony w tej serii wydarzeń, za pomocą których Bóg wszedł w historię i życie człowieka”².

2. Rok liturgiczny drogą wiary wspólnoty chrześcijańskiej

Na drodze dojrzewania chrześcijanina w wierze towarzyszy z jednej strony rytm roku liturgicznego, a z drugiej udział w sakramentach Kościoła. Włoski teolog F. Cacucci, zauważa, że „drodze i dojrzewaniu wiary odpowiada droga i dojrzewanie w rycie. Wiara bowiem wyraża się w rycie, a ryt wzmacnia wiarę”³. Pierwszym czasem, w którym się celebruje misterium paschalne, jest niedziela. Stanowi ona, jak mówią Ojcowie Soboru, „najstarszy i pierwszy dzień świąteczny (...), podstawę i rdzeń całego roku liturgicznego” (KL 106). Jednak centrum historii zbawienia jest Pascha, „największe święto” (KL 102). W roku liturgicznym przygotowują się do niej

chrześcijanie przez Wielki Post. Cały Kościół przeżywa okres Wielkiego Postu razem z katechumenami, którzy się przygotowują do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w Wigilię Paschalną. Uczestniczy w nim z ochrzczonymi, którzy pokorni i skruszeni chcą się pojednać z Bogiem i z braćmi. Przeżywa go z tymi wszystkimi, którzy czują potrzebę głębszej odnowy własnego życia. Cały ten długi okres czterdziestu dni prowadzi do świętowania Triduum Paschalnego, będącego szczytem i syntezą całego roku liturgicznego. Wszystkie celebracje tego okresu koncentrują się wokół Wigilii Paschalnej, „która gromadzi całą wspólnotę na święto radości i światła, a jej momentem kulminacyjnym jest przeżycie na nowo chrztu wszczepiającego wszystkich chrześcijan w misterium paschalne”⁴. Okres Wielkanocny, trwający pięćdziesiąt dni od Niedzieli Wielkanocnej do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego, celebruje się jako jeden wielki dzień świąteczny, w którym w specjalny sposób śpiewa się *Alleluja*.

Na drodze wiary wspólnoty Kościoła występuje również inny ważny etap, a mianowicie misterium Bożego Narodzenia z Adwentem, jako jego okresem przygotowawczym i z okresem Bożonarodzeniowym jako jego liturgicznym przedłużeniem. Adwent, trwający prawie 4 tygodnie, jest czasem przebudzenia się wiary prowadzącej człowieka do Chrystusa. Okres ten przygotowuje nie tylko do świąt Bożego Narodzenia, lecz uwrażliwia także na powtórne przyjście Pana w Paruzji. Misterium Wcielenia rozważa się w perspektywie Paschy. Boże Narodzenie stanowi bowiem pierwszy etap

¹ *Il rinnovamento della catechesi*, w: Conferenza Episcopale Italiana, *Catechismo per la vita cristiana*, Roma 1970.

² A. Berganini, *Anno liturgico*, w: *Nuovo dizionario di liturgia*, red. D. Sartore, A. M. Triacca, Roma 1984, s. 67.

³ F. Cacucci, *Cristo meta del nostro cammino. L'anno liturgico come itinerario di fede*, w: *L'anno liturgico e la sua spiritualità. Cristo ieri, oggi e sempre*, Bari 1979, s. 96.

⁴ Tamże, s. 109.

misterium odkupienia, ponieważ Chrystus rodzący się jako prawdziwy człowiek, umierając na krzyżu zwycięży śmierć. Okres Bożego Narodzenia ma ułatwić głębsze poznanie Chrystusa i akceptację Jego misterium⁵.

Czas zwykły lub czas w ciągu roku obejmuje dwa okresy: jeden od święta Chrztu Pańskiego do początku Wielkiego Postu i drugi od poniedziałku po Niedzieli Zesłania Ducha Świętego do pierwszej Niedzieli Adwentu. Czas zwykły charakteryzuje się celebracją misterium Chrystusa ujmowanego w całości.

Rok liturgiczny rozumiany jako droga wiary oddaje także cześć Maryi, Matce Bożej oraz wspomina męczenników i innych świętych, którzy w swoim życiu realizowali tajemnicę paschalną Chrystusa. W świętych Kościół „przedstawia wiernym ich przykłady, pociągające wszystkich przez Chrystusa do Ojca, a przez ich zasługi wyjednywa dobrodziejstwa Boże” (KL 104). Należy jeszcze raz podkreślić, że drogę wzrostu wiary chrześcijanina wyznacza nie tylko rytm właściwy dla roku liturgicznego, lecz także udzielanie sakramentów inicjacji oraz różne etapy, które je przygotowują⁶.

3. Misterium paschalne centrum roku liturgicznego

Dokumenty Soboru Watykańskiego II podkreślają, że rok liturgiczny jest drogą wiary ukierunkowaną na misterium Chrystusa. Misterium paschalne Chrystusa jest syntezą całego „dzieła odkupienia ludzi i doskonałego uwielbienia Boga, którego (...) dokonał

Chrystus Pan głównie przez paschalne misterium swojej błogosławionej Męki, Zmartwychwstania i chwalebego Wniebowstąpienia. Przez to misterium «umierając zniweczył naszą śmierć i zmartwychwstając przywrócił nam życie» (KL 105). Celebracja misterium paschalnego ma miejsce co tydzień. „Kościół obchodzi misterium paschalne co osiem dni w dniu, który słusznie nazywany jest dniem Pańskim albo niedzielą” (KL 106). Jest ona „najstarszym i pierwszym dniem świątecznym (...), podstawą i rdzeniem całego roku liturgicznego” (KL 106). Szczególne znaczenie ma celebracja misterium paschalnego. Miejsce centralne misterium paschalnego w roku liturgicznym ukazał Ojciec Święty Paweł VI w piśmie apostolskim zatwierdzającym ogólne normy roku liturgicznego i nowy ogólny kalendarz rzymski: „Sobór Watykański II jasno nas poucza, że obchód misterium paschalnego i jego rozwinięcie w ciągu dni, tygodni i całego roku stanowi istotę kultu chrześcijańskiego. Przy odnowie roku liturgicznego, której normy podał sam sobór, należało zatem jaśniej uwidocznic to misterium w uporządkowaniu okresów roku liturgicznego, dni ku czci świętych i przy reformie kalendarza rzymskiego”⁷. Wskazania te zostały wprowadzone w życie przez reformę posoborową „która chciała zaktualizować wierne miejsce centralne misterium paschalnego sformułowane przez Sobór, zachowując to, co esencjalne z tradycji, lecz podkreślając jasno te elementy, które by decydowały, by misterium paschalne stało się prawdziwie centrum, szczytem i źródłem całego roku liturgicznego”⁸.

⁵ A. Hajduk, *Katecheza roku liturgicznego*, „Collectanea Theologica” 58 (1988) f. IV, s. 109.

⁶ Por. F. Cacucci, dz. cyt., s. 98.

⁷ Papież Paweł VI, *Pismo apostolskie zatwierdzające ogólne normy roku liturgicznego i nowy ogólny kalendarz rzymski*, w: *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 64-65.

⁸ B. Neunheuser, *Il mistero pasquale, „culmen et fons” dell'anno liturgico*, w: *Il Messale Romano del Vaticano II. Orazionale e lezionario*, t. I: *La celebrazione del mistero di Cristo nell'anno liturgico*, Torino 1984, s. 334.

Znaczenie misterium paschalnego dla roku liturgicznego podkreślają ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza, które opierając się na numerach 5 i 106 *Konstytucji o świętej liturgii* stwierdzają: „ponieważ dzieła odkupienia ludzi i doskonałego uwielbienia Boga Chrystus dokonał przez paschalne misterium swojej błogosławionej Męki..., święte Triduum Męki i Zmartwychwstania Pańskiego jaśniej jako szczyt roku liturgicznego. Takie znaczenie, jakie niedziela ma w tygodniu, uroczystość Wielkanocy ma w roku liturgicznym⁹. Niemniej doniosłość misterium paschalnego nie wyczerpuje się w Triduum, celebrowanie bowiem Śmierci i Zmartwychwstania Pańskiego znajduje swoje przygotowanie w Wielkim Poście i przedłużenie w Okresie Wielkanocnym kończącym się Niedzielą Zesłania Ducha Świętego. Chrześcijanin uczestniczy w misterium paschalnym Chrystusa przez chrzest. Dlatego w *Konstytucji o świętej liturgii* czytamy: „przez chrzest ludzie zostają wszczępieni w paschalne misterium Chrystusa: z Nim współumarli, współpogrzebani i współzmartwychwstali”. W katechezie należy zwrócić uwagę na charakter chrzcielny i pokutny Wielkiego Postu, Triduum Paschalnego i Okresu Wielkanocnego.

4. Wychowanie w katechezie przez wprowadzenie w rok liturgiczny

W adhortacji apostolskiej o katechizacji *Catechesi tradendae* czytamy, że „Katecheza z natury swej jest związana z całym sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka” (CT 23).

Sobór Watykański II wskazuje na liturgię, jako centrum życia chrześcijańskiego, która jest „szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc” (KL 10). Katecheza jest niewątpliwie istotnym elementem na drodze wychowania do liturgii. Wypełnia ona potrójną rolę: „przygotowuje do celebracji sakramentów; pozwala odkryć ich wartość i znaczenie dla człowieka; a wreszcie na różne sposoby towarzyszy celebracji liturgii, tzn. pomaga w żywym w niej uczestnictwie; a w końcu ma niejako następować po celebracji, aby przywołać i potwierdzić jej skuteczność sakramentalną¹⁰. Ukazuje to stopniowe przybliżanie liturgii Kościoła w celu poprawnego zrozumienia jej znaczenia. Możemy zatem wyróżnić „katechezę obrzędową, której zadaniem jest doprowadzenie do zrozumienia, w jaki sposób należy uczestniczyć w akcji liturgicznej. (...) Do pełnego rozumienia znaczenia sprawowanej liturgii prowadzi katecheza sakramentów. Chce ona przede wszystkim doprowadzić do zrozumienia działania sakramentalnego, mocy sprawczej znaku i narzędzia, w którym Chrystus działa. (...) Najpełniej sens katechezy misteryjnej ukazuje całościowe ujmowanie misterium Chrystusa, pozwalające dostrzec znaczenie sakramentu w powiązaniu z osobistym i rzeczywistym szczepieniem każdego człowieka w Chrystusa. Ten sposób podejmowania przez katechezę swych zadań wobec liturgii umożliwia głębsze rozumienie misterium Chrystusa, a zarazem także tajemnicę człowieka odkupionego w misterium paschalnym Chrystusa. Jeśli zatem oczekuje się, że katecheza ma w stosunku do życia liturgicznego charakter inicjacyjny,

⁹ Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza, w: *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, dz. cyt., nr 18, s. 66-74.

¹⁰ A. Hajduk, *Katecheza i liturgia*, Kraków 1999, s. 49.

to należy zauważyć, że nie chodzi tu tylko o uczestnictwo w tej czy innej celebracji liturgicznej. Ma ona uświadomić, że autentyczna inicjacja liturgiczna jest inicjacją do życia liturgicznego, czyli do zrozumienia, że liturgia uobecniając tu i teraz misterium Chrystusa, pozwala rzeczywiście mieć udział w Jego życiu. Oznacza to zatem, że katecheza i liturgia mają się wzajemnie integrować¹¹. Mówiąc o liturgii jako źródle katechezy, mamy na myśli zarówno rok kościelny, jak i obrzędy poszczególnych sakramentów, a także ich znaczenie dla doboru materiału katechetycznego¹².

Katecheza wprowadza w rok liturgiczny i liturgię sakramentów, ale także uczy symboli, przyzwyczają do słuchania w skupieniu, kształtuje postawy dziękczynienia, próśby i przebaczenia. „Zapoznanie i wprowadzenie w rok liturgiczny zakłada nie tylko zaznajomienie z podziałem okresu liturgicznego, lecz także uczenie pieśni dostosowanych do tych okresów, wprowadzenie i wyjaśnienie zwyczajów, także tych ludowych i przeżywanych w rodzinie. Wprowadzenie w liturgię sakramentów ma na celu doprowadzenie do powstania i pogłębienia relacji między człowiekiem i Bogiem, budowanie wiary osobowej oraz kształtowanie postawy pragnienia Kościoła. Ta forma katechezy, zwana inicjacyjną, powinna kształtować wiarę bardziej uzewnętrzną i wiarę sakramentalną. W tym celu potrzeba wyjaśnienia znaków, czynności i tekstów obrzędów, tekstów modlitw, także eucharystycznych oraz wdrożenie do nabożeństw pozaliturgicznych. Dzięki katechezie inicjacyjnej przyjmowanie sakramentów przez katechizowanych powinno być gorliwie

i wypływać z życia wiary”¹³. W adhortacji apostolskiej o katechizacji Jan Paweł II podaje, iż „katecheza z natury swej jest związana ze sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka. (...) Z jednej strony szczególną racją katechezy jest to, że przygotowuje ona do przyjęcia sakramentów, a każda katecheza prowadzi z konieczności do sakramentów wiary. Z drugiej strony nie może istnieć autentyczna praktyka sakramentalna, która by nie miała jakiegoś charakteru katechetycznego. Innymi słowy, życie sakramentalne ubożeje i bardzo szybko zostaje sprowadzone do zewnętrznego rytualizmu, jeśli nie jest oparte na pogłębionej znajomości znaczenia sakramentów, a sama katecheza, jeśli nie jest ożywiana życiem sakramentalnym, przybiera formę czystego intelektualizowania” (CT 23). Katecheza i liturgia, jak zauważa A. Hajduk, są „dwoma językami Kościoła. W każdym z nich jest sformułowana, wyrażona i komunikowana rzeczywistość wiary chrześcijańskiej. Co więcej, każdy z tych dwóch języków Kościoła czerpie z jednego źródła, którym jest tradycja biblijna i kościelna. Języki te wyrażają się w jedynej przestrzeni, którą jest wspólnota wierzących, która je uważa za sensowne i ważne. Ich jedynym celem jest inicjowanie wspólnoty z Bogiem i wspomaganie jej”¹⁴.

Ojciec Święty Pius XII wskazał, że „jest to raczej sam Chrystus, który trwa w Kościele swoim i kroczy drogą ogromnego miłosierdzia swego, którą rozpoczął za swego doczesnego życia, gdy przechodził dobrze czyniąc”¹⁵.

¹¹ A. Hajduk, *Wychowanie liturgiczne w katechezie*, w: *Katechetyka materialna*, red. J. Stala, Tarnów 2002, s. 107.

¹² Por. J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 82.

¹³ J. Kistorz, *Wychowanie liturgiczne w nauczaniu religii w Polskiej szkole*, LS 11 (2005) nr 1, s. 69.

¹⁴ A. Hajduk, *Wychowanie liturgiczne...*, s. 109.

¹⁵ Zob. Pius XII, *Encyklika o liturgii „Mediator Dei”*, nr 49.

Rok liturgiczny jest także swoistym hymnem chwały ku czci Zmartwychwstałego i miejscem głębszego poznania Zbawiciela oraz pogłębiania wspólnoty z Nim¹⁶. Rok liturgiczny może być również źródłem dla katechezy biblijnej. „Poszczególne katechezy nawiązują do przeżycia świąt kościelnych, podają ich teologię, analizują teksty liturgiczne i przygotowują duchowo do ich obchodu. Ma to szczególne znaczenie w obchodzie świąt paschalnych, które stanowią centrum liturgiczne całego roku. Także przeżywanie świąt Bożego Narodzenia przygotowane przez katechezę, ze szczególnym uwzględnieniem liturgii domowej, służy całej rodzinie w jej zjednoczeniu z Chrystusem i Kościołem”¹⁷. Katecheza roku liturgicznego uzdalnia do świadomego i aktywnego uczestniczenia w uświęcającym kulcie Chrystusa. Co więcej, „rok liturgiczny obejmuje całą problematykę wychowawczą. Mówi bowiem o sprawach czysto ludzkich, takich jak miłość, życie społeczne, sprawy materialne, duchowe. Tym samym, włączając przez katechezę wychowanków w misterium roku liturgicznego, katecheza prowadzi do zetknięcia się z rzeczywistością nadprzyrodzoną zawartą w misterium Chrystusa”¹⁸. Zasadniczą rolę w katechezie zajmuje również przygotowanie do przeżycia niedzieli. Powinna ona zostać przedstawiona jako pascha tygodnia, rdzeń całego roku liturgicznego.

W katechezie należy uwzględnić kult świętych związanych z rokiem liturgicznym. „Święci dostarczają szczególnych wzorów chrześcijańskiego życia, ukazując jak zbawienie, którego dokonał

Chrystus owocuje w życiu człowieka, jak realizuje się powszechność Kościoła. Sylwetki poszczególnych świętych jasno nakreśla liturgia przez modlitwy mszalne i perykopy biblijne. W katechezie więc jest miejsce dla właściwego ustawienia kultu świętych i zaznajomienia uczestników katechezy z patronami kraju i ich osobistymi patronami”¹⁹. Ważne są także oprócz świętych przede wszystkim święta Pańskie i Maryjne. Dlatego, jeśli ewangeliczny temat niedzieli czy Maryjnej uroczystości wiąże się z określoną treścią katechezy, trzeba do niego nawiązać koniecznie. Katecheza bowiem ma służyć przede wszystkim życiu²⁰. *Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci* zwraca też szczególną uwagę na różnego rodzaju praktyki duszpasterskie (np. nabożeństwa różańcowe, oraty, droga krzyżowa, rekolekcje, nabożeństwa majowe), które również spełniają istotną rolę w liturgicznej formacji dzieci²¹.

Dyrektorium ogólne o katechizacji wymienia następujące zadania katechezy: rozwijanie poznania wiary; wychowanie liturgiczne; formacja moralna; nauczanie modlitwy; wychowanie do życia wspólnotowego; wprowadzenie do misji (por. DOK 85-86). „Wiara rodzi się i umacnia dzięki głoszeniu słowa Bożego, a właśnie w liturgii wszystkich sakramentów, najlepiej jednak w liturgii Eucharystii, widzimy uprzywilejowane miejsce i czas głoszenia. Dostrzegamy zakorzenienie umacniania we wierze w Piśmie Świętym Starego i Nowego Testamentu. Napotykamy Objawienie nie w formie linearnie ułożonych prawd wiary,

¹⁶ Por. K. Matwiejuk, *Formacyjny wymiar roku liturgicznego w katechezie*, ZFK (2011) nr 1 (41), s. 28.

¹⁷ S. Lech, *Wymiar liturgiczny*, w: *Podstawowe wymiary katechezy*, red. M. Majewski, Kraków 1991, s. 70.

¹⁸ J. Charytański, *Katecheza roku liturgicznego*, Kat. 9 (1965), s. 218.

¹⁹ S. Lech, *Wymiar...*, s. 71.

²⁰ Por. M. Bartos, *Liturgia tygodnia w katechezie*, „Katecheta” 1 (159), R. 28 (1984), s. 19-21.

²¹ Por. DMD 13.

o jednakowym jakby znaczeniu, ale w odniesieniu do dwu punktów koncentracji, to jest przede wszystkim Paschy, a następnie Wcielenia i Objawienia Pańskiego²². Rozwijanie wiary ma prowadzić katechizowanego do pogłębiania jego relacji z Jezusem, ma doprowadzić go do „stopniowego uchwylenia całej prawdy o planie Bożym, wprowadzając uczniów Jezusa Chrystusa do poznania Tradycji i Pisma Świętego, które jest wzniosłym poznaniem Jezusa Chrystusa” (DOK 85). Rozwijana wiara będzie w konsekwencji prowadzić do postawy adoracji, dziękczynienia i pokuty, będzie pogłębiać rozumienie znaków komunikujących obecność Boga. „Należy nadto zwrócić uwagę na znaczenie postawy ofiary, poprzez którą wierni wypełniają należącą do nich część akcji liturgicznej²³. Rzeczywista obecność Chrystusa w Kościele zobowiązuje do prowadzenia wychowania liturgicznego. Należy zatem uświadomić katechizowanym, iż „komunia z Jezusem Chrystusem prowadzi do celebracji Jego zbawczej obecności w sakramentach, a szczególnie w Eucharystii. Dlatego katecheza, oprócz ukazania znaczenia liturgii i sakramentów, powinna wychowywać uczniów Jezusa Chrystusa «do modlitwy, dziękczynienia, czynienia pokuty, odmawiania modlitw z ufnością, do ducha wspólnoty, właściwego zrozumienia symboliki», ponieważ wszystko to jest konieczne do prawdziwego życia liturgicznego” (DOK 85). Sam udział w liturgii wpływa już na wychowanie liturgiczne. Z kolei sama wiedza o liturgii, niemająca związku z życiem chrześcijanina, w którym celebacja jego wiary zajmuje centralne miejsce, zaprzecza istotnemu celowi katechezy. Stąd katecheza winna zawsze wyprzedzać udział w liturgii i jednocześnie

czuć, aby to, co chrześcijanin przeżywa i czego doświadcza w liturgii, zostało przeniesione w jego codzienne życie (por. PDK 25).

Sobór Watykański II w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium* domaga się, aby wszyscy wierni nie pozostawali niemymi świadkami sprawowania liturgii, ale by uczestniczyli w niej w sposób bardzo aktywny²⁴. A zatem katecheza prowadząca do liturgii ma na celu przygotować do celebracji sakramentów, pomagać przeżywać liturgię w sposób żywy, a także potwierdzać i przywoływać skuteczność sakramentalną. Modlitwa jako dar spotkania człowieka z Bogiem odgrywa ważną rolę w przygotowaniu katechetycznym. Wyznawana wiara wymaga bowiem nawiązania osobistego kontaktu z Chrystusem. Należy pamiętać, że „kiedy katecheza jest przeniknięta klimatem modlitwy, wtedy praktykowanie całego życia chrześcijańskiego osiąga swoją głębię” (DOK 85). Wychowanie do życia wspólnotowego musi zakładać istnienie różnych społeczności, takich jak: rodzina, Kościół, bowiem „życia chrześcijańskiego we wspólnocie nie można improwizować” (DOK 86). I tak katecheza liturgiczna zapoznaje z rokiem liturgicznym, wprowadza w liturgię sakramentów, kształtuje w nim postawy eucharystyczne, wprowadza w symbolikę liturgiczną, a także odkrywa znaczenie postaw i gestów liturgicznych. Jednocześnie katecheza powinna „wychowywać uczniów Jezusa Chrystusa „do modlitwy, dziękczynienia, czynienia pokuty, odmawiania modlitw z ufnością, do ducha wspólnoty, właściwego zrozumienia symboliki”, ponieważ wszystko to jest konieczne do prawdziwego życia liturgicznego” (DOK 85). Liturgia potrzebuje katechezy z względu

²² J. Charytański, *W kręgu zadań...*, s. 85.

²³ A. Hajduk, *Liturgia...*, s. 54.

²⁴ Por. J. Charytański, *W kręgu zadań...*, s. 83.

na swoją rytualną i symboliczną strukturę oraz bogactwo zawartych w niej znaków i symboli. „Ryt liturgiczny nie jest tylko nosicielem znaczenia naturalnego czy spontanicznego, ale odsyła do historii zbawienia, która jest w nim przywoływana, wyjaśniana i przeżywana. Katecheza, jako inicjacja do życia eklesjalnego, przyjmuje zadania o charakterze mistagogicznym, a więc wychowuje do liturgii tak, aby celebrowanie rytów chrześcijańskich czy też obecna w niej droga wiary były prawdziwe”²⁵.

Liturgia jest konieczna w katechezie, bowiem bez niej trudno pomóc w dochodzeniu do wiary dojrzałej we wspólnocie ludu Bożego. Uczniowie w liturgii poznają strukturę hierarchiczną i charakter wspólnotowy Kościoła, zapoznają się z rolą słowa, sakramentu i wzajemnej miłości, która jednoczy wszystkich wierzących²⁶. Dlatego w szkolnej katechizacji nie można „pomijać przybliżania Paschy i Narodzenia-Objawienia. Czyż bowiem katecheza nie prowadzi do życia w Kościele, a ono skupia się przede wszystkim w zgromadzeniu liturgicznym Eucharystii. Katecheza się kończy, przynajmniej ta instytucjonalna, związana z wiekiem szkolnym. Pozostanie zaś zawsze katecheza roku kościelnego. I jeśli nie będzie jasnego powiązania między katechezą instytucjonalną a katechezą roku liturgicznego, możemy wątpić, czy młody człowiek znajdzie swe miejsce we wspólnocie Kościoła”²⁷.

Katecheza nie może pomniejszać języka celebracji i symbolu, gdyż wymiar celebracyjny i symboliczny przynależy do dynamiki procesu katechetycznego. Liturgia korzysta z języka symbolicznego. Symbol jest też podstawowym środkiem wyrazu

w życiu ludzkim, szczególnie w wyrażaniu życiowych doświadczeń, także tych religijnych. Obok symbolu charakterystycznym elementem liturgii jest język celebracji i świętowania. Każdy człowiek potrzebuje celebrowania, świętowania, tego czasu, aby mógł poznać i wyrazić wartość życia czy też znaleźć okazję do potwierdzenia tych wartości, które rzeczywiście się liczą (miłość, przyjaźń, rodzina, ojczyzna, zbawienie). Celebrowanie i świętowanie odpowiadają na wymagania i potrzebę życia wspólnotowego i przynależności do własnej grupy, rodziny, narodu. Celebrowanie ma też swoje znaczenie eschatologiczne, gdyż jest głoszeniem i antycypacją oczekiwanej przyszłości. Ten język rytualny i symboliczny celebracji jest zawsze w centrum liturgii oraz chrześcijańskiej pobożności. Dlatego też celebrowanie chrześcijańskie, szczególnie liturgiczne, posiadają wysoki stopień skuteczności pedagogicznej i pastoralnej²⁸. „Wartości pedagogiczne celebrowania okazują się pomocne w osiąganiu najważniejszych celów katechetycznych: pogłębianiu postaw wiary, nadziei i miłości, dojrzewaniu do odpowiedzialnego podejmowania zobowiązań chrześcijańskich w Kościele i w życiu społecznym. Katecheza więc jest wezwana, aby wprowadzać w sposób organiczny wymiar celebrowania do swoich sposobów oddziaływań formacyjnych. A to może dokonywać się – i dokonuje – w sposób zróżnicowany: w celebrowaniach liturgicznych, spotkaniach modlitewnych itp.”²⁹. Katecheza systematyczna wychowuje i kształtuje postawy do pełnego, owocnego i świadomego uczestnictwa w liturgii.

²⁵ E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 273.

²⁶ Por. J. Charytański, *W kręgu zadań...*, s. 85-88.

²⁷ Tamże, s. 85.

²⁸ Por. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj...*, s. 275-277.

²⁹ Tamże, s. 278.

5. Zadania katechezy powiązanej z rokiem liturgicznym

1. *Na katechezie uczniowie powinni poznawać rok liturgiczny*, jego budowę z całą rzeczywistością zewnętrzną, ale też zapoznać się z jego istotą, czyli tajemnicą Chrystusa i przygotować do uczestnictwa w jego celebrowaniu. Jeśli chodzi o stronę zewnętrzną, to uczeń powinien poznać okresy liturgiczne, cykle świąt, znajomość kolorów liturgicznych, jak też „nastroje” związane z przeżywaniem poszczególnych okresów liturgicznych itp. Ważniejsze jest jednak poznanie roku liturgicznego jako misterium, poznanie jego istoty.

2. *Katecheza winna prowadzić do zrozumienia i przeżywania okresów liturgicznych*. Katecheza powinna podkreślać specyfikę poszczególnych okresów liturgicznych, aby przemawiała do katechizowanych i ukazywała specyfikę danego okresu, wskazywała na tkwiące w nim misterium, także kolorem szat, zniknięciem czy pojawieniem się Gloria, Credo, Alleluja. Wtajemniczanie w okresy wino mieć swe uzasadnienie zarówno z punktu widzenia historycznego, misteryjnego, jak też duszpasterskiego³⁰.

3. *Katecheza winna przygotować do uczestnictwa w liturgii*. Katecheza jest miejscem, gdzie dokonuje się przygotowanie do świąt liturgicznych. Każde ze świąt liturgicznych, także niedziela, ma charakter paschalny, wielkanocny, a struktura roku liturgicznego winna jasno uwypuklać jedność chrześcijańskiego misterium.

4. *Katecheza powinna wiązać i jednoczyć poznanie prawd wiary z rokiem liturgicznym*. Rok liturgiczny to tajemnica, która nie tylko przypomina, ale uobecnia bogactwo Objawienia i pozwala nam zgłębiać to bogactwo w sposób przekonujący. Trzeba jednak podkreślić, że rok liturgiczny

przybliża nam nie tylko wydarzenia zbawcze, lecz jest także źródłem zgłębiania prawdy teologicznej, poznania prawd wiary. Dla każdej prawdy wiary znajdujemy w roku liturgicznym odpowiednik, dlatego rok liturgiczny daje nam szansę nie tylko stopniowego poznawania i zgłębiania prawd wiary, ale także przeżywania ich wartości. Doniosłość tego poznania i zgłębiania jest tym bardziej ważna, ponieważ dokonuje się stopniowo, w kontekście wiary i świadectwa wspólnoty wierzących, m.in. przez rozważanie Słowa Bożego, gesty liturgiczne, śpiewy, modlitwy, dzięki czemu samo poznanie nabiera charakteru kultycznego i modlitewnego.

5. *Rok liturgiczny jest podstawą do kształtowania postaw*. Jest nie tylko źródłem dla zgłębiania tajemnic zbawczych i poznawania prawd wiary, ale także „kuźnią” kształtowania postaw chrześcijańskich, jak też miejscem poznania wezwania Bożego i pójścia za nim. Wydarzenia zbawcze przeżywane w liturgii domagają się dopełnienia w życiu codziennym.

6. *Katecheza powinna być złączona z centralnymi prawdami wiary*, a przede wszystkim z tajemnicą paschalną Chrystusa. Rok liturgiczny jest znakiem, w którym w specjalny sposób przeżywamy prawdę, że Kościół jest sakramentem jedności nie tylko ludzi, ale jedności życia i prawdy. Poznawanie i przeżywanie tajemnicy Wcielenia i Odkupienia zawiera w sobie bardzo duży ładunek wychowawczy. Powiązanie katechezy z rokiem liturgicznym daje większą gwarancję przeżywania poznawanych prawd w przyszłości, odnawiania przeżyć i motywów wracania do przeżytych w dzieciństwie prawd i motywów. Katecheza złączona z rokiem liturgicznym jest społecznym wyznaniem tajemnic z życia Chrystusa. Daje to przeżycie wspólnoty Kościoła.

³⁰ Tamże, s. 218.

7. *Katecheza połączona z rokiem liturgicznym powinna prowadzić do harmonizacji prawd wiary.* Wszystko jest uporządkowane wokół tajemnicy zbawienia, która uobecnia się w ciągu roku liturgicznego. Łatwiej wtedy znaleźć swoje miejsce w historii zbawienia. Pod względem wychowawczym rok liturgiczny daje możliwość zaczynania od nowa. Pozwala na odwołanie się do dotychczasowych faktów i budzi odpowiedzialność za mijający czas. Rok liturgiczny otwiera rozległe perspektywy rozwoju i możliwości ulepszenia, wprowadza w aktualne życie Kościoła. Należy dostosować program nauczania, aby był zbieżny z rokiem liturgicznym³¹.

8. *Rok liturgiczny powinien być przeżywany na katechezie wspólnie przez katechetę i uczniów.* W salach przeznaczonych na katechezę

powinny być plansze wskazujące na aktualny okres roku liturgicznego, a na katechezach krótkie wprowadzenia i wyjaśnienia liturgiczne. Modlitwa, jak i śpiew na katechezie powinny być dostosowane do okresu liturgicznego. Należy modlić się różnymi formami liturgicznymi, które są stosowane w Kościele.

9. *Należy wprowadzać uczniów w zwyczaje związane z przeżyciem roku liturgicznego w rodzinie.* Warto zwrócić uwagę na pogłębianie „liturgii rodzinnej”, a więc uczyć np. przygotowania dzieci wraz z rodzicami do świąt obchodzonych prawdziwie po chrześcijańsku. Rok liturgiczny musi być skorelowany ze Mszą świętą, szczególnie niedzielą. W ten sposób wiara stale jest odnawiana, wzmacniana, oświecana, by mogła przenikać całą działalność doczesną (por. CT 43).

Ks. prof. UKSW dr hab. Stanisław Łabendowicz – Instytut Teologiczny UKSW w Radomiu.

³¹ B. Twardzicki, *U źródeł katechezy. Podstawowe zagadnienia z katechetyki fundamentalnej i materialnej*, Przemyśl 2011, s. 460-468.